

МАТЕМАТИКА И МАТЕМАТИЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ, 2018
MATHEMATICS AND EDUCATION IN MATHEMATICS, 2018
*Proceedings of the Forty-seventh Spring Conference
of the Union of Bulgarian Mathematicians
Borovets, April 2–6, 2018*

120 ГОДИНИ ОБЩЕСТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЯ
НА МАТЕМАТИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Петър Кендеров

Представени са характерни моменти и дейности от различни периоди на 120-годишния живот на обществената организация на математиците в България.

*Сюзът на математиците в България и Сюзът на физиците в България са днешните наследници на Физико-математическото дружество в София (ФМДС). Първите документирани стъпки към основаването на ФМДС са направени през месец март 1897 година. Тогава, по инициатива на проф. Емануил Иванов, е свикано събрание във Физико-математическия факултет на Висшето училище (днес Софийски университет), на което е обсъдена необходимостта от създаване на такова дружество (Лафчиев [26, с. 3]). Присъстващите преподаватели във висшето училище и учители по физико-математическите науки от двете софийски гимназии одобряват идеята за създаването на дружество. След редица заседания и срещи, на които се доуточняват целите и устройството на бъдещото дружество, на 02.02.1898 г. по стар стил (14.02.1898 г. нов стил) е съставена комисия от Емануил Иванов, Антон Шоурек и Юрдан Данчов, която да предложи проект за устав на дружеството (Николов [3, с. 1]). В [26, с. 3–4], Лафчиев пише: *В 5 последователни заседания бе приет в окончателна форма Уставът на Дружеството... Уставът носи датата 29.III (10.IV) 1898 година.* В [16, с. 10] четем: *На 28 февруари 1898 г. ст.ст. уставът е разгледан и приет в извънредно¹ заседание, а на 19 април с.г. се провежда първото събрание на дружеството. На него се избира и първото управително тяло (Настоятелство) в състав: председател – Иван Салабашев, секретар – професор Емануил Иванов, касиер – Куню Кутинчев и съветници – Иван Гюзелев и Стефан Лафчиев.* Няма сведения за съдебна или друга официална регистрация на организацията. По всяка вероятност, по онова време такава не е била необходима. По-късно обаче, уставът на ФМДС в София е утвърден от Министерството на народното просвещение със заповед № 668 от 4 май 1904 г. Още първата страница от този устав, публикуван в първия брой на Списанието на ФМДС през 1904 година, определя целите на дружеството и начина, по който то ще действа [28]:*

---

¹Съгласно член 15 от устава „Освен редовните събрания, дружеството има и извънредни събрания и общо годишно събрание. Извънредните се свикват, когато се появят въпроси от административен характер. Общото годишно събрание става всяка година на 2 февруари – в деня, когато е учредено дружеството“.

УСТАВЪ

на Физико-математическото дружество въ София.

- § 1. Физико-математическото дружество има за цѣль:
- а) да спомага за усъвършенствуване на членоветъ си и да ги поощрява къмъ самостоятелни научни трудове;
  - б) да слѣди развитието на литературата по физико-математическитъ науки;
  - в) да възбужда и обсъжда въпроси по учебното дѣло относително обучението по физико-математическитъ науки въ училищата и да указва сръдства и методи за подобряването обучението изобщо;
  - г) да съдѣйствува за изработването обща научна и учебна терминология на тия науки;
  - д) да разгледва критически разнитъ учебници и съчинения по физика и математика, особено, българскитъ;
  - е) да спомага морално и материално за напечатване и разпространяване самостоятелни научни трудове, добри ръководства и учебници.
- § 2. За постигане означената въ § 1 цѣль, дружеството ще има всѣки двѣ недѣли редовни засѣдания, въ които има да се четатъ сказки, реферати и разискватъ разни научни и педагогически въпроси. Дружеството ще възлага на отдѣлни членове, или комисии, грижата за изпълняване т.т. б), г) и д) отъ § 1.
- Дружеството урежда своя библиотека, и, споредъ сръдствата си, ще я снабдява съ необходимитъ специални книги и списания.

Уставътъ определя и всички други важни характеристики на дружеството – членове (допускат се и студенти), управление (ежегодно избираемо Настоятелство, състоящо се от председател, секретар, касиер, библиотекар и двама съветници), двучленна Контролна комисия, Редакционен комитет на „Списание на физико-математическото дружество“. Ако използваме съвременна терминология, според този устав дружеството е било едновременно **Форум** – място, където се споделят идеи, възгледи и информация за постигане на определените цели, но и **Семинар** за придобиване и разпространяване на нови знания (по произход думата „семинар“ е близък родственник на българската дума „разсадник“). Чрез списанието си Дружеството е и **Медия** за разпространяване на научни знания и добри образователни практики. То поддържа още и **Библиотека**.

Появата на ФМДС не е изолирано и случайно за онова време явление в България. На 26 март 1885 г. в Русе е проведено първото организационно заседание на „Русенско техническо общество“ (Сгурев, Белоев [2]). Макар да е развивало дейност за много кратко време (само около четири и половина месеца), това дружество в известен смисъл е предшественик на Българското инженерно-архитектурно дружество (БИАД), което е основано на 2 февруари 1893 година в София. Мно-

го от структурите на днешната Федерация на научно-техническите съюзи са пряк наследник на БИАД. През 80-те години на 19. век в различни градове в страната се създават местни учителски дружества. На 21 юли 1895 г. в София е проведен учредителен конгрес на Българския учителски съюз, на който са представени 47 дружества (<http://daritelite.bg/balgarski-uchitelski-sayuz/>). На 3 март 1901 г. е основано първото химическо дружество в България. През същата година е създаден Българският лекарски съюз. Дружеството на българските зъболекари е основано на 20 декември 1905 година. През същата година е основано Дружеството на столичните журналисти. Почти без изключение тези организации възникват с цел да защитават съсловни интереси и да обслужват определена част от българското общество. ФМДС се отличава от тях по това, че дейността му е безкористна и е насочена към задоволяване на насъщна потребност на **цялото общество** – издигане на равнището на образованието и науката. Предвиденият членски внос от 6 лева точно съпада с годишния абонамент на списанието, за което безплатно са абонирани всички членове на дружеството. В този смисъл ФМДС е уникално за България явление в края на 19. век и началото на 20. век. В международен аспект появата на ФМДС е реакция на вече утвърдила се световна тенденция, породена от бурното развитие на математиката през 18. и 19. век и от важната роля, която тази наука започва да играе в останалите науки и в обществения живот. Следната таблица, частично взета от К. Ramskov [9, с. 226], показва годините на възникване на математически сдружения в няколко страни:

Име на сдружението	Година на основаване
Лондонско математическо общество <i>London mathematical society</i>	1865
Финландско математическо общество <i>Suomen matemaattinen yhdistys</i>	1868
Френско математическо общество <i>Société mathématique de France</i>	1872
Датско математическо общество <i>Matematisk Forening</i>	1873
Немско математическо общество <i>Deutsche Mathematiker-Vereinigung</i>	1890
Американско математическо общество <i>American Mathematical Society</i>	1888
Математическо общество Палермо <i>Circolo matematico di Palermo</i>	1884
Румънско математическо общество <i>Societatea de Stiinte Matematice din Romania</i>	1895
Австрийско математическо общество <i>Österreichische Mathematische Gesellschaft</i>	1903
Математическо общество в Гърция <i>Hellenic Mathematical Society</i> <i>Ελληνικ Μαθηματικ Εταιρεα</i>	1918
Математико-физическо общество в Унгария <i>Matematikai és Fizikai Társulat</i>	1891

Има забележително сходство в целите и дейностите на тези организации. Всички залагат като свои основни цели развитието на науката и образованието. В начините за достигане на тези цели отчетливо личат споменатите по-горе едни и същи „инструменти“ – Форум, Семинар, Медия, Библиотека. Също като ФМДС тези организации провеждат регулярни сбирки, на които се докладват нови (свои и чужди) математически резултати и се провеждат обсъждания по въпроси от областта на образованието. Организацията издават свое списание, чрез което разпространяват новите научни знания и новостите в образованието. За някои от тези сдружения появата на списанието изпреварва, а и до голяма степен предизвиква, възникването на организацията. Такъв е случаят например с Румънското математическо общество, за чието начало се смята датата на публикуване на първия брой на списанието *Gazeta Matematica* – 15 септември 1895 година. За Унгарското математическо общество подобна роля играе списанието *Középiskolai Matematikai Lapok (KöMaL)*, което е и ключов фактор в появата и утвърждаването на съвременната система от математически състезания и олимпиади в света. Математическата асоциация на Америка (*Mathematical Association of America*) е регистрирана официално през 1915 година, но нейното списание *American Mathematical Monthly* – едно от най-широко разпространените и четени математически списания – започва да излиза през 1894 година.

Възникването на всички тези организации на различни места в относително кратък период от 30 – 40 години показва, че става дума не за хрумване и лична прищявка на отделни хора, а за наличие на обективен процес, който постепенно обхваща цивилизования свят. Израз на това развитие е и провеждането през 1897 г. в Цюрих на първия Международен конгрес на математиците. Днес ние се гордеем и сме благодарни, че преди 120 години 39 математици и физици – толкова са били основателите на ФМДС, техните имена са изброени в Лафчиев [26, с. 4–5] – са приобщили България към една прогресивна световна тенденция. Положителните последици от този акт се усещат и до днес.

В живота и развитието на обществената организация на математиците в България се открояват няколко периода, които донякъде съответстват на съществени промени в държавното и политическото устройство на страната:

- I. Първите пет десетилетия на ФМДС и закриване на дружеството през 1950 г.
- II. Възраждане през 1960 г. на ФМДС под формата на Българско физико-математическо дружество (БФМД) и изграждане на мрежа от секции в страната.
- III. Разделяне през 1971 г. на БФМД две дружества – Българско математическо дружество (БМД) и Дружество на физиците в България (ДФБ). Учредяване през 1977 г. на Съюза на математиците в България (СМБ).
- IV. СМБ след демократичните промени през 1989 година.

Обширна и детайлна информация за възникването, развитието и превъплъщението на обществената организация на математиците в България от ФМДС, през БФМД и БМД до СМБ може да се намери в:

- книжките на Списанието на ФМДС;
- Юбилеен сборник на Физико-математическото дружество в София по случай 40-годишния му юбилей [32];
- статиите на Ст. Лафчиев [26], на Г. Николов [3], Ч. Лозанов [30, 31], Ст. Додунеков [24, 25], П. Иванов и А. Николов [17];

- книгите на П. Иванов и А. Николов [16] и на Л. Илиев [13];
- брошурите на Л. Илиев [14], Сп. Манолов [27] и Г. Геров и съавтори [22].

Все по-обхватна и добре организирана и подредена информация за СМБ може да се намери в Музея „Математиката и информатиката в България“, разработван и поддържан от Румена Калтинска на адрес <http://mmib.math.bas.bg/>. Много релефна и впечатляваща картина за дейността и ролята на ФМДС се разкрива, когато прелистваме страниците на Протоколните книги на организацията. Една от тях [23], която е за периода 1905–1936 година, е сканирана и достъпна на електронната страница на СМБ http://www.math.bas.bg/~smb/prot_kniga_1905_1936/. Поради това тук ще представим само отделни факти, които отразяват характерни и същностни моменти от живота на организацията през съответните периоди. Тези факти подчертават връзката на това, което организацията е днес, с онова, което тя е била през десетилетията и подсказват откъде идва нейната сила, устойчивост и виталност.

I. Първите пет десетилетия на ФМДС и закриване на дружеството през 1950 г. Без съмнение, най-важната дейност на дружеството през тези първи пет десетилетия е издаването на Списанието. Ето какво пише Стефан Лафчиев, дългогодишен председател на дружеството и редактор на списанието в Юбилейния сборник на ФМДС, издаден през 1939 г. по повод 40-годишнината на дружеството (Лафчиев [26, с. 9]): *„Главната творческа дейност на Дружеството ни се изрази най-главно в редактирането и издаването на списанието, което беше нагледно да стане негова жива трибуна, чрез която то да пръска между своите просветени читатели светлината на науката, да буди към дейност живата математическа и физическа мисъл, да дава най-широка гласност на най-новите изобретения и открития и последното слово на науката в широката област на физико-математическите науки и да запознае членовете си с възприетите от съвременната педагогическа наука принципи по възпитанието и методически похвати при обучението. . . Списанието на Българското физико-математическо дружество представлява от себе си архив на българската математическа и физическа мисъл; то може да служи за най-добра илюстрация на постепенното развитие и възход на тази мисъл; то е нервотворният паметник за дейност в това поле за един период от 40 години. Този паметник е пред очите ви; той изглежда наглед малък, но той е велик по съдържание, дух и възход. Бъдещият обективен историк ще му даде надлежното място в историята на българската култура в началото на III Българско царство.“*

Списанието на ФМДС е най-често присъстващата тема в протоколите на дружеството от този период. От тях личи, че Редакционният комитет е заседавал често и се е обновявал редовно (заедно с Настоятелството). Много от предлаганите за публикуване материали са докладвани на сбирките на дружеството и това спомага за издигане на качеството на тези материали. Редовното издаване на списанието започва през 1904 г. Около него спонтанно възниква мрежа от читатели, автори, членове на редакционния комитет, печатари и др., чрез която се реализира двустранна връзка с обществото. Благодарение на списанието дружеството присъства осезаемо в живота на училищата, читалищата, във всекидневието на много хора, но и в съзнанието на ръководния елит. Министерството на просвещението редовно подпомага финансово отпечатването на списанието, защото разбира добре неговата роля за издигане на равнището на образованието и науката в страната. Поради

Балканската война списанието не излиза през втората половина на 1912 и цялата 1913 година. Възобновено е през 1914 г., но след започване на Първата световна война отново е спряно. Ето какво още пише Стефан Лафчиев в спомената по-горе статия: *Когато през 1915 год., България се намеси в Всеобщата война, тогава, поради постъпване в редовете на войската не само на почти всички членове на Настоятелството и Редакционния комитет, но и на почти всички членове на Дружеството, на всички работници в печатниците и поради липса на хартия и литература и изобщо – на всичко нужно за издаване на Списанието, решено бе издаването на дружественото списание да се спре до настъпване на благоприятни за това времена и условия. Нямахме нито кой да пише, нито кой да чете. Тогава замря и целият живот на Дружеството.* В Протоколната книга на дружеството [23] това замиране на дейността е очевидно. Записите са редки и оскъдни. От февруари 1917 г. до февруари 1920 г. въобще няма записи. „Благоприятните времена и условия“ за издаване на списанието настъпват едва през 1925 година. Списанието обаче е център на внимание от страна на дружеството дори и когато не излиза. Въпросът за възобновяване на издаването е отбелязан в заседание на Настоятелството от 20 февруари 1920 година. Независимо от непреодолимите финансови трудности и неяснотата дали министерството ще продължи подкрепата си за списанието, в заседанията на дружеството се обсъжда характерът и ролята на списанието. В протокола от заседанието на 4 декември 1920 година е записано: *Размениха се мисли относно духа, в който да се списва списанието. Реши се: статиите да се пишат в общодостъпна и популярна форма, достъпна не само за учителите в пълните средни учебни заведения и прогимназиите, но и за студентите от университета, учениците от висшите педагогически курсове и последните класове на средните учебни заведения; да се поместват статии за методиката на предметите, рецензии на книги и учебници в областта на физико-математическите науки, съобщения за най-новите открития из областта на физико-математическите науки и т. н.* Друго решение от същото заседание е: *Старите годишни течения на списанието да се продават на студентите по 10 лева, а на учителите по 20 лева. На главния редактор да се отпусне безплатно по едно годишно течение от всички стари годишници.*

Днес в страната ни се издава значителна по количество и с добро качество литература (списания, книги, сборници, брошури, ресурси в интернет и т. н.), която подпомага учениците, учителите и студентите при изучаването на математиката. Няма недостиг на ресурси и по методика на математиката. Без преувеличение може да се твърди, че страната ни е постигнала много добро равнище в тази област дори в сравнение със световните стандарти. Приносът на СМБ за това състояние на нещата е очевиден. Много от авторите на тази книжнина са усъвършенствали стила си и са издигали научното си равнище чрез публикуване в (или четене на) трудовете на пролетната конференция и други издания на СМБ. Трябва обаче да си даваме сметка, да помним и да се гордеем с това, че началото е положено преди повече от век от ФМДС и неговото Списание.

Освен постоянните грижи за издаването на списанието, в протоколите на ФМДС се дава информация за изнесените реферати по най-различни въпроси от математиката и физиката, за организационния живот на дружеството – избори на нови Настоятелства и Редакционни комитети, промени на устава, ежегодни финансови

12

отчети и др. В протоколите може да се проследи зараждането и еволюцията на редица инициативи и идеи, които по-късно се реализират, развиват и се възприемат днес като даденост, без дори да подозираме, че водят началото си толкова отдавна. Участието в международни научни изяви, връзката със сходни научни организации в чужбина, обmena на български издания (списанието на ФМДС) с издания от чужбина, формирането на библиотека са все такива примери. С това, разбира се, тези примери не се изчерпват. Чрез Ученическите секции по време на пролетните конференции, а от 2000 г. и чрез Ученически институт по математика и информатика (УчИМИ), СМБ вече десетилетия наред дава възможност за изява и развитие на ученици, които имат склонност към изследователска дейност в областта на математиката, информатиката и информационните технологии. Възпитаниците на УчИМИ днес представят достойно страната ни със свои разработки в престижни международни младежки научни форуми в САЩ и Европа, публикуват статии в специализирани списания, кандидатстват успешно и „на равна нога“ с вече утвърдени учени за участие във високо селективни международни конференции, в които се допускат до докладване по-малко от 40% от предложените статии. Тази дейност на СМБ днес също може да се счита за продължение на нещо, което вече го е имало в живота на българската математическа общност по времето на ФМДС. Петко Иванов и Александър Николов [16, с. 42–43] разказват за появата и активната дейност на няколко Ученически физико-математически дружества на границата между 30-те и 40-те години на миналия век. В някои от тях са участвали повече от 100 ученици. Изнасяли са се реферати, сказки и беседи. В Стара Загора е имало две такива дружества – едно в девическата и едно в мъжката гимназия.

Днес ежегодната Пролетна конференция на СМБ е най-значителното събитие в живота на организацията и се възприема като даденост. Идеята за такава конференция обаче възниква още в ранните години на ФМДС. В протокола от общото годишно събрание на ФМДС от 2 февруари 1908 г. четем: *Г. Ганев направи предложение дружеството да свика и организира един събор от учители по математика и физика и любители математици, който да се занимае с математическата терминология и организирането на математическото обучение в нашите училища. Дружеството одобри това предложение и натовари настоятелството да го изучи и свика за тази цел дружествено събрание.* Идеята за конференция излиза на повърхността отново след Първата световна война. В протокола от 25 февруари 1923 г. е отбелязано *Повдигна се въпросът за уреждане на математическа конференция за учителите от цяла България и се изтъкна, че понеже животът в София е скъп, то да се издейства от Министерството на народното просвещение кредит за даване пътни и дневни на участващите учители в конференцията, дошли от провинцията.* Във връзка с желанието да се отбележи по подобаващ начин 30-годишнината на ФМДС, Настоятелството и Редакционният комитет на 4 февруари 1927 г. вземат решение *Да се помолит Министерството на просветата да съдействува за свикването на един конгрес на всички учители по математика и физика.* Определя се и комисия в състав: Стефан Лафчиев, Любомир Чакалов и Атанас Димитров, която да организира юбилея. Комисията се обръща към министерството с молба да отпусне необходимите средства, но отговорът е отрицателен. Година по-късно, по време на редовното общо събрание, състояло се на 3 март 1928 г., въпросът се разглежда отново: *След кратки разисквания се реши да не се изоста-*

вя свикването на конференцията на учителите по математика и физика, въпреки че Министерството на Н. Просв. отказа всякаква парична подкрепа; да се направят всички за реализацията ѝ и да се употребят всички средства, за да бъде тя по-добре посетена. Въпросът се обсъжда отново на заседание на Настоятелството и Редакционния комитет на 11 април 1928 г.; Размениха се мисли за бъдещата конференция. Най-удобно време 3–7 X. Реши се г.г. Лафчиев и Мартушков да се явят при г. Министъра на просветата и да го помолят да предвиди известна сума за подпомагане конференцията. Тази мисия отново е безуспешна и идеята за конференцията е изоставена. Както може да се очаква, тя се появява отново във връзка с 40-годишнината на дружеството. На общото събрание на дружеството през 1938 г. се решава да се устрои през 1939 г. събор на математиците и физиците в страната, с който събор ще се чества юбилей на дружеството. Създаден е Организационен комитет с председател Стефан Лафчиев и е взето решение да се издаде Юбилейен сборник с председател Георги Наджаков, Аркади Стоянов, Кирил Сеизов и Атанас Димитров. Прави впечатление, че съборът не е само за учители, а и за учениците – математици и физици, както това е днес. В дневния ред, освен доклад за дейността на ФМДС, са предвидени два научни реферата (един по физика и един по математика), два реферата върху методиката на образование (по физика и по математика) и два „пробни уроци с конференции“. В този дневен ред и в организацията на събора лесно се разпознават основните елементи на структурата на сегашните ежегодни пролетни конференции на СМБ – научна част (Секции А и Б), педагогическа част (Секция В) и „Пробни уроци“ (редовно провежданите в последните години Квалификационни курсове за учители). Ролята на Редакционния комитет днес се изпълнява от Програмния комитет на Пролетната конференция на СМБ. Следователно и това най-важно за живота на СМБ днес събитие – Пролетната конференция – може да се разглежда като своеобразно продължение и реализация на една необходимост, дълбоко осъзната в средите на ФМДС още преди 80 години. Честването на 40-годишнината първоначално е насрочено за 2–4 април 1939 година, но после е отложено за есента – 2–4 септември. След това е отложено за още по-късно – 29–30 октомври. Петко Иванов и Александър Николов пишат [17, с. 68]: *На 1 септември 1939 г. фашистка Германия напада Полша и с това започва Втората световна война. Политическата обстановка в нашата страна става също натегната и тревожна. Министерският съвет решава да бъдат забранени всякакви конгреси и събори в страната. Предвид на всичко това, настоятелството на дружеството излиза със съобщение в кн. 3–4/1939 г. на списанието, в което се посочва, че „по принуда трябва да се изостави мисълта да се чествува със събор 40-годишния юбилей на дружеството и да се пожелаят по-честити дни за неговата 50-годишнина“.*

Макар и несъстоял се, съборът е оставил солидна материална следа във вид на Юбилейния сборник, който вече беше споменат неколkokратно по-горе. Натовареният с издаването на сборника Редакционен комитет се е справил блестящо със задачата си. Комитетът се обръща с молба към по-изтъкнатите представители на

физико-математическата общност да се включат със свои статии в сборника, за да стане той *един истински паметник на физико-математическите науки в България и да покаже онова високо ниво, на което се намират тези науки в нашия научен, педагогически и обществен живот* [16, с. 64–65]. Целта е постигната. Този сборник е забележително събитие в българската математика и физика и дава автентична картина не само за състоянието на българската наука по онова време, но и за изминатия възходящ път. А този път никак не е бил лесен. Финансовите затруднения са постоянен спътник на дружеството. Балканската и Първата световна война не само забавят развитието на дружеството по време на самата война, но имат отрицателно въздействие върху математическия живот у нас и след нея. Победителите от Антантата провеждат изолационистко-наказателна политика спрямо победените Централни сили (Германия, Австро-Унгария, Турция и България). По време на Международния конгрес на математиците през 1920 г., проведен в столицата Страсбург на върнатата след войната на Франция област Елзас, се основава Международен математически съюз (ММС), днес известен като International Mathematical Union (IMU), в който не се допускат до участие победените страни. Това автоматично означава неучастие на математици от тези страни и в следващите международните конгреси на математиците, защото се предвижда бъдещите конгреси да са под егидата на ММС. Най-ярко идеята за изключване на победените страни, в това число и България, е изразена от френските учени Емил Пикар (Emile Picard), президент на конгреса в Страсбург и Габриел Кьонигс (Gabriel Xavier Paul Koenigs), генерален секретар на Изпълнителния комитет на ММС (негово е предложението конгресът да се проведе в Страсбург, а не в Стокхолм, както е решено на предишния конгрес отпреди войната). В заключителната си реч на конгреса Пикар казва²: *Господа, светът през 1920 година е твърде различен от този в началото на 1914 година и малко са дейците на науката, които биха се съгласили да се изолират в кула от слонова кост; макар и учени, ние си оставаме човеци. . . Що се отнася до някои връзки, скъсани заради трагедията на изминалите години, нашите наследници ще преценят дали едно достатъчно дълго време и едно искрено разкаяние ще позволят един ден тези връзки да се възстановят и дали онези, които са се изключили от концерта на цивилизованите нации, са достойни отново да се интегрират. За нас, които сме прекалено близки до тези събития, ние се присъединяваме към хубавите думи, произнесени от кардинал Мерсие по време на войната: опрощавайки някои престъпления, ти им ставаши съучастник. Думите на Кьонигс при закриването на конгреса са: . . . (тези) които са решили Страсбург да стане мястото на първия следвоенен Международен конгрес и са вложили сърцето си в организацията му, несъмнено са имали комплексното желание да дадат: на Елзас – доказателство за дълбока симпатия, на други – един пример за следване и на трети – един урок за размисъл. (Albers и др. [1, с. 17].*

За чест на световната математическа общност има значителна, при това публична, реакция на именити математици срещу идеята за изключване на страни от участие в международния математически живот (Харди в Англия и Митаг-Лефлер в Швеция са особено активни). Има и реакция от друг характер. Решението на ММС

---

²Благодаря на проф. Иван Рамаданов за превода от френски на български език на изказванията на Пикар и Кьонигс.

в Страсбург е следващият конгрес да се проведе в Ню-Йорк през 1924 година. През 1922 година обаче, неясно дали със или без одобрение от ММС, конгресът е „преместен“ в Торонто. Счита се, че това е една от първите меки реакции на несъгласие с ММС (Albers и др. [1, с. 18]). Тази реакция постепенно се засилва и след конгреса през 1932 г. ММС става излишен. Той е възстановен едва след Втората световна война и играе обединяваща, а не разединяваща роля. На конгреса в Торонто през 1924 г. също не участват представители на победените страни, но на следващия конгрес в Болоня (1928 г.) вече участва немска група от около 60 души, предвождана от Хилберт. Тази история е била обект на обсъждане във ФМДС поне веднъж. В протокола от 15 ноември 1936 г. е записано, че Л. Чакалов е представил кратка история на математическите конгреси и е споменал за опитите да бъдат изолирани отделни страни.

През 1948 година идеята за конференция на ФМДС най-после е реализирана. По случай 50-годишнината на дружеството от 31 октомври до 2 ноември в София е проведен внушителен Юбилеен конгрес, в който участват повече от 1000 души – учени, учители от цялата страна и студенти по физика и по математика. Конгресът е открит от председателя на дружеството Георги Наджаков, който по това време е ректор на Софийския университет и подпредседател на БАН. Приветствията са от най-високото в страната равнище – от името на Правителството и Министерството на народната просвета, от Комитета за наука, изкуство и култура, от Българското природо-изпитателно дружество, от Съюза на работниците по просветата, от Върховния читалищен съюз. На общото годишно събрание на дружеството, проведено на следващия след конгреса ден е, оповестено, че по предложение на Министерския съвет Президиумът на Великото народно събрание е наградил ФМДС с орден „За гражданска заслуга“ – втора степен. Всичко говори за подем, за нов етап в развитието на дружеството, за нови обещаващи перспективи и за подкрепа от страна на властите. Толкова по-голяма е изненадата, когато на 13.XI.1950 г. Софийският народен съд прекратява дейността на дружеството поради това, че дублира целите на Министерството на народната просвета (МНП), Съюза на българските учители (СБУ) и Съюза на научните работници (СНР). Наличните към момента в дружеството средства се внасят в републиканския бюджет, а библиотеката на дружеството се предава на Държавната библиотека. Спира и издаването на Списанието на ФМДС. Настъпва „празно“ за живота на организацията десетилетие. Подобна е съдбата и на други сродни обществени организации с идеална цел.

II. Възраждане през 1960 г. на ФМДС под формата на Българско физико-математическо дружество (БФМД) и изграждане на мрежа от секции в страната. Във втората половина на 50-те години на миналия век настъпват сериозни промени в отношението на обществото и властите (не само в България) към математиката и нейните приложения. По това време „Математическите машини“, които днес наричаме компютри, са излезли на по-предно място на световната сцена. Те вече са доказали възможностите си за ускоряване на развитието на икономиката и науката. Ясна е била и ролята им в противоборството между двете световни политически системи по онова време Изток – Запад. Държавното ръководство у нас е започнало да осъзнава необходимостта от подготовка на кадри в тези нови научни и приложни области, които се раждат и развиват в лоното на

математиката и физиката, и започва да обръща повече внимание на тези науки, особено на математиката. През 1958 година започва да излиза списание „Математика и физика“. През учебната 1959/60 година към Катедрата по висш анализ на Математическия факултет на Софийския университет (с ръководител Любомир Илиев) се създава специализация по Изчислителна математика. Нейният първи випуск от 5 души завършва през 1961 г. заедно с откриването на първия Изчислителен център в страната, който е към Математическия институт на БАН (Л. Илиев [13, с. 14]). Поощрява се извънкласната работа по математика. През 1959 г. се провежда първата Международна олимпиада по математика, в която участва и България. Търсят се начини за привличане на способни млади хора към професионална реализация в областта на математиката и състезанията са едни от удачните инструменти за постигане на тази цел. От 1960 г., в течение на няколко години, в България се провежда извънреден кандидат-студентски конкурс за набирание на качествени студенти по математика. Като „примамка“ е дадена възможност приетите за студенти чрез този конкурс младежи да отидат в казармата след завършване на висшето образование и евентуално да служат по-кратък срок. До тогава всички младежи кандидатстваха в университета едва след завършване на абсолютно задължителна двугодишна военна служба. За първи път се правеше изключение, при това единствено при кандидатстване по специалността математика в Софийския университет. До конкурса се допускаха само добре представили се на олимпиадата по математика ученици, предложени от окръжните съвети. Тези и други подобни факти от онова време показват, че вече са се създали благоприятни предпоставки за възстановяване на дейността на закритото преди десет години дружество, което би могло да играе положителна роля при повишаването на квалификацията на учителите и учениците и да реализира дейности, които ще привлекат към математиката способни младежи и девойки. Инициативна група, оглавявана от Петко Иванов, започва подготовка за възстановяване на дружеството. Издействани са писма от МНП, СБУ и СНР, че ФМДС не дублира техните цели. Получен е документ и от отдел „Организационен“ на ЦК на БКП, в който се съобщава, че не се възразява срещу учредяването на Българско физико-математическо дружество (БФМД), което трябва да е колективен член на СНР. По онова време, без подобен документ, дружеството не би могло да бъде възстановено. Учредителното събрание се провежда на 15.12.1960 г. За председател на новосформираното дружество е избран Петко Иванов, а за председател на Контролната комисия – Георги Брадистилов. За библиотекар е избран Иван Димовски. На 14.02.1961 г. дружеството е вписано от Софийския народен съд в списъка на сдруженията с идеална цел. По този начин е издигнат статутът на дружеството от организация, свързана предимно със София, в национална организация. Уставът ѝ предвижда да се създадат секции в цялата страна. Това определя основната дейност на БФМД през този период. Тя се състои в изграждането на мрежа от секции на дружеството. Най-напред това става във всички окръжни градове, а след това и на други места, където има достатъчен брой желаещи да се включат в дейностите на дружеството. Нуждата от такива секции е силна – математическата колегия е зажаждала за обществено-полезна дейност и изяви. От друга страна, в създаването на секциите са ангажирани в значителна степен и административните образователни структури (инспекторите по математика), при това с благосклонното отношение от страна на Министерството на народната просвета. През този период се засилват и

израстват в качествено отношение извънкласните форми за подготовка и участие в математическите състезания. Кръжоците прерастват в школи, на много места се образуват математически паралелки. Оформят се много успешни центрове за извънкласна работа с ученици по математика (Русе, Бургас, Варна, Казанлък, Пловдив, Видин, Плевен, Ямбол и др.). През 1962 г. започва да излиза списание „Математика“, което придобива голяма популярност и допринася за издигане на равнището на образованието по математика като цяло и, в частност, на извънкласната работа по математика. През 1964 г. започва да се провежда радиоконкурс по математика, който също увеличава значителен брой ученици. По-късно радио Варна също започва да провежда конкурс по математика. Вестник „Народна младеж“ организира на страниците си математически конкурс, в който освен „задочния“ има и „очен“ (присъствен) кръг [10, с. 76]. Значителен брой отлични студенти от Математическия факултет на Софийския университет (СУ) са изпратени да продължат образованието си в Съветския съюз, където математиката е на световно равнище. Българските участници в международната олимпиада по математика получават стипендии, за да продължат образованието си в чужбина. Значителен е и броят на специализантите и аспирантите (по днешна терминология – докторантите), които са изпратени да учат и/или специализират в Съветския съюз и в другите страни от т. нар. социалистически лагер. В Математическия институт на БАН през 1962 г. е създадена първата българска изчислителна машина с програмно управление „Витоша“, както и първият български електронен калкулатор „Елка“ (1964 г.). На 1 август 1968 г. се създава Националната математическа гимназия „Академик Любомир Чакалов“. Обучението е възложено на Математическия факултет на СУ. В началото на 70-те години възникват математическите гимназии във всички по-големи градове в България. През 1970 г. се въвежда нов и много прогресивен модел за профилирано и степенувано висше образование по математика в СУ, в което много силно е застъпена и информатиката. Математическият факултет на СУ и Математическият институт с изчислителен център на БАН обединяват усилията си в научните изследвания и в подготовката на кадри в рамките на „Единен център за наука и подготовка на кадри“. Инициативата за това преустройство на науката и висшето образование, както и заслугата за реализацията му е на Л. Илиев и Бл. Сендов. Постепенно укрепват катедрите по математика във висшите учебни заведения извън столицата. Разраства се и Институтът по математика с изчислителен център на БАН. С това се завършва изграждането на една уникална по същността си мрежа от опорни центрове за съдържателен математически живот у нас и за консолидация на математическата общност в страната. Вече съществуващите секции на СМБ далеч не са безучастни наблюдатели на този процес. Напротив, много често те са инициатори и естествена рамка за протичане на процеса и до голяма степен предопределят неговия успех. В този период Централното ръководство на БФМД установява връзки със сродни организации в чужбина (ГДР, Полша, Унгария, СССР), с много от които организира безвалутен обмен на специалисти. Например, за календарната 1969 г. са договорени 75 човекодни по математика и 80 – по физика [16, с. 92]. Създадена е и Централна лекторска група (ЦЛГ), която изпълнява заявки на секциите за изнасяне на лекции по места. За три години (1967–1969) са изнесени около 200 доклада. През 1966 г. Централното ръководство на БФМД започва провеждането на кандидат-студентски курсове, водени по предварително утвърдена програма. Освен

популярност, тези курсове допринасят и за финансовото стабилизиране на организацията. Постепенно такива курсове започват да се правят и от по-големите секции – в Пловдив, Плевен, Бургас, Варна, Русе.

От днешна гледна точка направеното през периода 1957–1972 г., което частично бе споменато по-горе, е нещо естествено. За политическите условия от онова време то, обаче, е абсолютно новаторско и носителите на промяната са поемали значителен риск. Математическата колегия у нас по онова време, освен всичко друго, е имала и късмет. В този период като заместник-министър (1957–1962 г.) и като министър (1962–1968 г.) в Министерството на просветата работи Ганчо Ганев, който е завършил математика, има визия за необходимите промени, воля за реализацията на нестандартните идеи и кураж да ги отстоява. Изглежда е дошло време да се отърсим от политическите пристрастия и да дадем дължимото на един наш колега, който има принос за полагането на основите на едно следващо и още по-впечатляващо развитие в живота на нашата колегия.

По честота на случващите се нови неща, по разширяването на дейностите и по обхващането на цялата страна, този период от живота на организацията е уникален. През него се появяват и укрепват секциите, засилва се взаимодействието помежду им въз основа на сходство в дейностите – повишаване на квалификацията на учителите и извънкласните форми на работа с учениците. Някои от най-активните секции на СМБ започват да организират конференции с цел обмяна на опит и информация, като канят и представители на други секции. Секцията в Плевен (с председател Нино Ставров) организира през април 1969 година научно-практическа конференция, която е замислена първоначално като окръжна, но бързо прераства в национална. В нея участват приблизително 900 души [16, с. 122]. През април 1970 г. подобна конференция се провежда в Пловдив, а през 1971 г. – в Русе [22, с. 8]. Така отново се стига до идеята за национална конференция, която се организира през април 1972 г. в Сливен. За нея ще стане дума в следващия раздел. Накрая, но не и на последно място, покрай дейностите на дружеството, а и поради тях, се ражда и израства цяло поколение от ентузиазирани и енергични дейци на БФМД, с чиято всеотдайност и усилия през следващите етапи дружеството ще постигне още по-впечатляващи успехи.

На общото отчетно-изборно събрание, проведено на 23.09.1963 г. за председател на дружеството е избран Боян Петканчин, а за секретар – Петко Иванов. На 04.01.1967 г. за председател е избран Петко Иванов, а за секретар – Александър Николов.

III. Разделяне през 1971 г. на БФМД на две дружества – Българско математическо дружество (БМД) и Дружество на физиците в България (ДФБ). Учредяване през 1977 г. на Съюза на математиците в България (СМБ). Със силното израстване на дейностите постепенно идва и разбирането, че БФМД ще се справя по-добре с предстоящите задачи, ако се раздели на две – Българско математическо дружество (БМД) и Дружество на физиците в България (ДФБ). Разделянето става на извънредна национална конференция на БФМД, проведена на 17 октомври 1971 година. Веднага след вземането на решение за закриване на БФМД се провеждат учредителни събрания на двете нови дружества. На учредяването на БМД присъстват 92 делегати от 35 секции (от общо 39 секции

на БФМД). Избрано е Централно ръководство от 31 души и Контролна комисия от 3 души. Централното ръководство избира Бюро от 14 души с председател Алипи Матеев, зам.-председатели Спас Манолов, Боян Пенков, Петър Бърнев, научен секретар Райко Петров и секретар Александър Николов [16, с. 132–133]. След около година Райко Петров е освободен поради преминаване на отговорна административна длъжност и на негово място, като научен секретар, е избран Геро Геров. Присъствието на Петър Бърнев в ръководното тяло показва, че информатиката вече трайно и равноправно е сред приоритетите на дружеството. БМД започва дейността си с над 2000 членове, членуващи в 40 секции в цялата страна. През 1973 г. започва да действа Националният колоквиум на дружеството с ръководител Г. Брадистилов. След смъртта на Брадистилов ръководството на колоквиума се поема от Сп. Манолов. През 1975 г. започва да работи Национален семинар по проблемите на образованието с ръководител Иван Ганчев. По-късно, след 1981 г., този колоквиум се ръководи от Генчо Скордев. Впечатляващо е разнообразието от дейности в секциите, които работят съгласувано с дирекциите „Народна просвета“ на Окръжните народни съвети и с другите местни власти. Освен квалификацията на учителите и кандидат-студентските курсове като важна дейност в секциите се утвърждават извънкласните форми за работа с учениците: кръжоци, школи, лагер-школи (зимни, пролетни, летни), олимпиади, състезания, викторини, „месец на математиката“ и други. Много от инициативите на секциите придобиват национален характер. С усилията на Енчо Енчев, Косьо Косев, Роман Хайнацки и секцията на БМД в Ямбол от 1972 г. започва да се провежда конкурсът „Атанас Радев“, който веднага придобива национално значение. Подобно е положението и с Пролетния математически турнир, организиран същата година в Казанлък под ръководството на Кольо Горчев [4]. Независимо от това оживление и развитие резултатите на българския отбор в Международната олимпиада по математика (МОМ) продължават да не са удовлетворителни. След завръщането си от олимпиадата в Москва (1973 г.), ръководителят на българския отбор Иван Проданов споделя с колегите си, подготвяли българския отбор (К. Дочев, Вл. Чуканов, Ив. Тонов, В. Петков, Л. Давидов, Хр. Лесов и др.), че изоставаме от другите страни поради недостатъчна подготовка по теми, които са извън обичайната учебна програма, а се срещат често в състезателните задачи. Работата с отбора само в течение на месец преди олимпиадата не е достатъчна. Необходимо са усилия през цялата година. Липсват и достатъчно на брой подходящи учебни материали, в които се разглеждат въпроси от „олимпийската тематика“. На Проданов дължим идеята за „лятящия семинар“ – специалисти по олимпиадна тематика изнасят лекции и семинари пред ученици на различни места в страната. На Проданов е и идеята за обособяване на поредицата от книжки „Алеф“, издавана от издателство „Народна просвета“ с цел разширяване на математическите познания на учениците и учителите. Когато през 1976 г. на пишещия тези редове бе възложено да организира подготовката на българския отбор за МОМ, съветът на Проданов към него беше „Ние трябва да учим учителите“. Под „ние“ той имаше предвид учените от Математическия факултет на Софийския университет и Математическия институт на БАН, които вече бяха обединени в Единен център по математика и механика (ЕЦММ). Всичко това определи основната цел на Екипа за извънкласна работа по математика, назначен през същата година със заповед на акад. Л. Илиев, директор на ЕЦММ и едновременно председател на БМД от април 1975 година: издигане на

равнището на всички дейности в областта на математическите състезания. От „дейност по желание“ работата по състезанията стана едно от служебните задължения за членовете на Екипа. Той включваше повече от 20 души, предимно бивши участници в МОМ, които бяха вече утвърдени учени. Екипът се обновяваше на годишна база и действаше като научен семинар. Провеждаха се периодични сбирки, обсъждаха се задачи, подготвяха се теми за по-големите национални и регионални състезания. Работата с учителите и учениците придоби системен и целогодишен характер. Всяка година се публикуваха книжки с лекциите, изнесени по време на подготовката на националния отбор. В рамките на няколко години, членовете на екипа достигнаха равнище на експертност в областта на състезателната математика, сравнимо с най-добрите световни образци. За „пренасянето“ на това високо равнище сред учителите и учениците основна заслуга имаше обществената организация на математиците, която по време на своя пръв конгрес (6 април 1977 г.), бе преобразувана и вече носеше името Съюз на математиците в България (СМБ). Чрез структурите на СМБ високото научно равнище в тази област се разпространи в цялото общество. Следното е характерен пример в това отношение. През 1980 г. бе изготвен списък от над 100 заглавия на лекции, които членовете на екипа бяха готови да изнасят пред ученици и учители в страната. Отнесох този списък в централата на Дружеството за разпространение на научни знания „Георги Кирков“, което по онова време имаше клонове във всички окръзи, разполагаше със средства за финансиране на лекции, но се занимаваше предимно с политическа пропаганда. Отношението беше скептично: „Имаме много подобни списъци тук. Търсенето на такива лекции е слабо“. По същото време обаче, списъкът бе изпратен и до секциите на СМБ в страната с подробни указания как чрез местните клонове на дружество „Георги Кирков“ да се направят заявки за изнасяне на лекции. От секциите на СМБ се очакваше да свършат организационната работа по провеждането на лекциите (намирането на подходяща аудитория и разгласяване на лекцията сред заинтересованите ученици и учители). Дружеството „Г. Кирков“ осигуряваше командировките и хонорарите на лекторите. Резултатът беше поразителен. През 1983 г. Научно-методичният съвет на Дружество „Георги Кирков“, отговарящ за физиката, математиката, химията и биологията отчете, че от общо 950 лекции за цялата година, 700 са били по математика [13, с. 156]. Това продължи почти цяло десетилетие и се оказа солидна финансова инвестиция в развитието и укрепването на извънкласните дейности по математиката в страната. Към лекторската група впоследствие се присъединиха и специалисти от други градове. Дейността на екипа освен математиката постепенно обхвана информатиката и математическата лингвистика. Появиха се нови масови състезания като, например, Зимните математически празници „Знаме на мира“ (по идея на Дочо Дочев от Русе). В тях вече имаше и състезания по информатика. Появи се и олимпиадата по информатика за ученици. Утвърди се като солидна традиция и провеждането на Ученическа секция по време на Пролетната конференция на СМБ. Трайно се подобриха резултатите от участието на България в МОМ. През 1984 г. в неофициалното отборно класиране България зае второ място (сред 32 страни), непосредствено след безспорния лидер СССР. Редовно започнахме да печелим златни медали. Присъствието на България в първата шестлица страни на МОМ започва да се възприема като нещо естествено и нормално. Нарасналият опит и самочувствие могат да се забележат и по това, че във връзка с конференцията на ЮНЕСКО „Децата в инфор-

мационния век“ (1987 г.) в София бе организирано първото в света международно състезание по информатика за ученици. През 1989 г. България постави началото и на Международната олимпиада по информатика за ученици (Кендеров и Манева [15], Кендеров [20, 21]). Тази олимпиада днес ежегодно стои в съзнанието на стотици хиляди млади хора по целия свят, които искат да развият и покажат уменията си в областта на информатиката. За мястото и ролята на извънкласните дейности в СМБ през този период говори и фактът, че всички председатели на СМБ след 1990 г. са намерили пътя си към организацията чрез този род дейности.

Горните редове не бива да оставят впечатление, че ролята на СМБ се е свеждала само до извънкласните дейности или пък, че СМБ е служил само като трансмисия, по която научните постижения са прониквали и са се реализирали в българското общество. Всички други дейности на СМБ също израснаха и затвърдиха мястото си в живота на организацията. През разглеждания период започнаха да се усещат с пълна сила положителните последици от кадровата политика на държавата от началото на 60-те години. Чрез математическите гимназии и извънкласните дейности към професионална реализация в математиката и информатиката бяха привлечени млади хора с повишени способности. Специализациите и докторантурите в чужбина обогатиха значително научния потенциал на страната и като разнообразие на тематиката и като научно равнище. Този потенциал бе умножен многократно чрез участието на тези специалисти в тристепенния модел на висше образование по математика и информатика, въведен през 1970 година (Блок „А“, блок „В“ и блок „С“). Така бе решен острият недостиг от специалисти в много важни за развитието на страната области. Тук е уместно да напомним, че поради липса на държавническо мислене този модел бе изоставен в края на 80-те години и 20 години по-късно бе въведен отново у нас по линия на Европейския съюз под формата на бакалавърско, магистърско и докторантско образование. Укрепнаха и придобиха научен облик и другите математически факултети в страната, както и катедрите по математика и информатика в останалите „нематематически“ вузове и научни институти на БАН. Този научен потенциал позволи на СМБ да промени облика си във всички направления. Съюзът се включи пряко в развитието на науката и нейните приложения. Освен националните колоквиуми по математика и по образование започнаха да действат и национални семинари по информатика (с ръководител Петър Бърнев) и по стохастика (с ръководители Боян Пенков и Боян Димитров) [22]. Организираха се юбилейни и възпоменателни научни сесии във връзка с важни годишнини от историята на страната и от живота на изтъкнати български математици. Почти всички конференции по математика и информатика в страната се провеждаха със съдействието и финансовата помощ на СМБ. Пролетните конференции също се оказаха полезен инструмент в научната дейност. Както бе споменато по-горе, през 1972 г. в Сливен се провежда първата Пролетна конференция. В нея участват около 400 души. В следващата конференция (Видин, 1973 г.) участват 923 делегати. В третата конференция (Слънчев бряг, 1974 г.) участниците са повече от хиляда, като броят им през следващите години продължава да расте. СМБ участва пряко и в приложенията на науката. След 77-о Постановление на Министерския съвет от 1981 година се появи възможност за извършване на стопанска дейност, чрез която Съюзът придоби финансова самостоятелност. Заслуга в това отношение имат много хора, но приносът на Петър Петров, Геро Геров и Стефан Стоянов следва да бъде изрично отбелязан.

СМБ пръв от научните дружества и съюзи в страната се отказва от държавната субсидия и започва да се самофинансира. Увеличи се значително и членската маса. При основаването на СМБ през 1977 г. членовете са 3600 [13, с. 95]. През 1984 г. броят на членовете надхвърля 8000, които са организирани в 66 секции – 16 в София и 50 в останалата част на страната [13, с. 99]. Впечатляващ е начинът, по който е обхваната организационно многоликата дейност на Съюза. Разработена е система за основните дейности, която има като подсистеми всички важни ресори: международна дейност, конференции, кандидат-студентски курсове, извънкласна дейност и др. В почти алгоритмичен вид са разписани и определени дейностите и сроковете за извършването им. Това внася ритмичност в работата и стабилизира организацията. Принципните въпроси се обсъждат и решават на пленуми на централното ръководство. Основен двигател в дейностите на централно равнище е укрепеният кадрово секретариат, оглавяван от Геро Геров. СМБ стана изключително успешен пример на „обществено-държавното начало“, по тогавашната терминология, в управлението и развитието на дейностите в областта на математиката и информатиката в страната. Това начало се олицетворяваше от акад. Любомир Илиев, председател на СМБ, директор на ЕЦММ, известен учен и общественик, личност с изключителни човешки качества. Каквито и суперлативи да използваме за оценка на този звезден период от живота на СМБ, думите ще бледнеят пред онова, което бе постигнато с усилията на цялата колегия по математика и информатика в страната, под вещото и ненатрапчиво ръководство на акад. Любомир Илиев. Ярка картина за състоянието на нещата към 1984 г. може да се намери в книгата [13], която по значение за съхраняване на историческа следа от живота на организацията може да се сравнява само с Юбилейния сборник [32], издаден през 1939 година във връзка с 40-годишнината на ФМДС.

Както вече беше споменато, Учредителният конгрес на СМБ бе проведен на 6 април 1977 г. На него бе избрано ръководство в състав: акад. Любомир Илиев – председател; зам.-председатели: проф. Алипи Матеев, проф. Спас Манолов, ст.н.с. Петър Бърнев, доц. Иван Ганчев; главен секретар – доц. Геро Геров.

На Втория конгрес на СМБ (6–7 април 1982 г.) новоизбраното ръководство с петгодишен мандат е в състав: акад. Любомир Илиев – председател; зам.-председатели проф. Спас Манолов, ст.н.с. Петър Бърнев, ст.н.с. Петър Кендеров, доц. Генчо Скордев; главен секретар – доц. Геро Геров. В изборите през 1987 г. за председател на СМБ отново е избран акад. Любомир Илиев. Проф. Спас Манолов е избран за първи зам.-председател, а ст.н.с. Петър Бърнев, ст.н.с. Стефан Додунеков и чл.-кор. Петър Кендеров са избрани за зам.-председатели. На поста главен секретар остава доц. Геро Геров.

IV. СМБ след демократичните промени през 1989 година. Промените в политическото и държавното устройство в страната от края на 1989 г. предизвикаха сътресения и в живота на всички обществени организации. Много от тях престанаха да съществуват поради това, че бяха тясно свързани с предишните политически структури. Други изгубиха значението си, като се разроиха под натиска на вътрешни борби за надмошцие, предизвикани от политическото разделяне в българското общество. Чест прави на математическата общност у нас, че успя да съхрани единството и жизнеспособността на СМБ в тези трудни времена. Едва ли е възможно

да изброим всички причини и обстоятелства, довели до този благоприятен развой на нещата. Всеки от нас има свое обяснение за станалото. Мисля, че е редно обаче да отдадем заслуженото на председателите акад. Л. Илиев (до 1992 г.), доц. Любомир Давидов (1992–1993 г.) и доц. Чавдар Лозанов (1993–2001 г.), които умело преведоха организацията през трудностите на първоначалния преход. Не по-малка следва да е благодарността ни към акад. Стефан Додунеков, под председателството на когото (2001–2012 г.) организацията постигна нови успехи и се подготви за днешните предизвикателства³. Обективната основа за запазването на организацията, разбира се, е фактът, че и новото обществено устройство имаше нужда от организации като СМБ. Когато в страната започнаха да се провеждат демократични избори, все още нямаше административни структури, които да се заемат с тяхното организиране. Математическата общност в страната, по инициатива на Камен Иванов и Мирослав Иванчев, се нагърби с тежката и несвойствена задача по преброяването на гласовете и оповестяването на резултатите. Това беше направено на много високо организационно равнище и стана възможно благодарение на мрежата от секции на СМБ, които се включиха активно в решаването на проблемите. Мисията на организацията – да подпомага развитието на образованието и науката – продължи да бъде актуална. Това се отнасяше с особена сила за дейностите по откриването и развитието на младите българи със заложби и със склонност към изучаване на математиката и информатиката. Поради трудностите на прехода държавата изостави този род дейности на по-заден план, поне за известен период от време, а обществото ни имаше нужда от тях. Младите хора искаха да се развиват и да се изявяват, включително и на международно равнище. СМБ откликна на тази нужда, като запази най-важните извънкласни дейности, създаде нови форми за работа с учениците и разкри допълнителни възможности за изява на международно равнище. Преди всичко, бяха запълнени някои празноти в системата от състезания. Например, през 1989 г. в страната ни нямаше състезания с избираем отговор (multiple choice tests), а те вече бяха много популярни в света, към който се присъединявахме. Поради непривичността си за българските ученици, тези състезания предизвикваха стъписване. За бързото отстраняване на този недостатък още от 1991 г. СМБ отвори възможност за българските ученици да участват в Австралийското математическо състезание (<http://www.amt.edu.au/mathematics/amc/>), което е от такъв тип. Това стана възможно благодарение на извънредно добрите връзки с Австралийския математически тръст и лично с неговия тогавашен директор, сега покойник, Петер О'Халоран, който през 1989 г. посети България и взе участие в Пролетната конференция в Албена. Много бързо бе преодоляна езиковата бариера (състезанието е на английски език) и оттогава насетне всяка година български ученици печелят награди от това състезание. Австралийският посланик за България (с постоянно местопребиваване в Гърция) ежегодно лично връчва наградите на специална церемония в София, организирана от СМБ. Почти двадесет години опорна точка за това състезание у нас бе Теодоси Витанов, а в последните няколко години с неговото провеждане се занимава Ивайло Кортезов. През 1992 г. по инициатива на Йордан Табов, Борислав Лазаров и Емил Келеведжиев се появи и

---

³ След смъртта на акад. Стефан Додунеков на 5 август 2012 г. за председател на СМБ е избран акад. Петър Кендеров. От юни 2017 г. председател на СМБ е проф. Николай Николов.

българско състезание с избираеми отговори. Става дума за състезанието „Черноризец Храбър“, което също допринесе за привикването на нашата математическа общност към състезанията от този тип. Тази предварителна подготовка на колегиата за състезания с избираем отговор обяснява и бързото навлизане и разширяване у нас на състезанието на международната асоциация „Кенгуру без граници“, което СМБ започна да провежда в България през 1997 година. Както издава името му, то е формирано по подобие на Австралийското математическо състезание. В момента СМБ има още няколко състезания с национален характер, които имат поне частично „тестов“ характер. Те бяха основани от различни секции в страната. Такива са, например, „Хитър Петър“ (Габрово), Коледно математическо състезание (секция „Изток“), Великденско математическо състезание (секция „Изток“), Математическия турнир „Иван Салабашев“ (Стара Загора), Математически турнир „Академик Кирил Попов“ (Шумен) и др. Този род състезания са вече добре познати и привични за българските ученици.

Придобивка от съвсем друг характер през този период е издигането на ранга на традиционните Ученически секции, провеждани по време на Пролетните конференции. През септември 2000 г. бе създаден Ученическият институт по математика и информатика (УЧИМИ). Това бе отговорът на СМБ на инициативата на ЮНЕСКО да обяви 2000-та година за Година на математиката. УЧИМИ възроди за математиката и информатиката положителните страни на съществуващото преди 1989 г. „Движение за техническо и научно творчество на младежта“ (ТНТМ). В рамките на ТНТМ учениците работеха върху индивидуални проекти и докладваха резултатите си на специално организирани сесии на училищно, окръжно и републиканско равнище. Тези дейности се финансираха от Министерството на народната просвета, но се организираха по линия на младежката политическа организация ДКМС, която след демократичните промени беше закрыта. Заедно с ДКМС изчезна и ТНТМ като възможност за изява на млади хора, които имат склонност към изследователска дейност. УЧИМИ запълни тази липса. Той беше основан от СМБ, Фондация „Еврика“, Международна фондация „Св. Кирил и Св. Методий“ и Института по математика и информатика при БАН. Впоследствие към поддръжката му се включи и Американската фондация за България, съоснована и щедро подкрепяна от Дико Михов. Той е възпитаник на математическата гимназия в Добрич (с учител Пламен Пенчев), донесе през 80-те години на България един златен и един сребърен медал от МОМ, защити впоследствие докторат в престижния Масачузетски технологичен институт и направи кариера като специалист по управление на финансови активи. През последните години генерален спонсор на УЧИМИ беше Фондация „Америка за България“.

УЧИМИ провежда три мероприятия годишно – Конференция през януари, Ученическа секция по време на Пролетната конференция и триседмична Лятна изследователска школа (ЛИШ). За успеха на УЧИМИ може да се съди по това, че в ЛИШ започнаха да участват за своя сметка ученици от различни страни, като занятията от 2016 г. се провеждат на английски език. Досега сме имали участници от Индия, Нова Зеландия, САЩ, Люксембург, Китай, Корея, Аржентина, Италия. Радостен е и фактът, че като ментори в ЛИШ и като ръководители на ученически проекти у нас все по-често виждаме бивши възпитаници на УЧИМИ, които сега са студенти в престижни чуждестранни университети. По този начин в страната ни

нализат нови тематики, които се появяват в най-напредничавите образователни институции в света. УЧИМИ предоставя и възможности за международни изяви на българските ученици. Една от тях е 6-седмичната лятна школа, организирана ежегодно в Масачузетския технологичен институт от *Центъра за върхови постижения в образованието* (Center for Excellence in Education, CEE) в щата Виржиния, САЩ. Благодарение на дългогодишното сътрудничество между CEE и Международна фондация „Св. Кирил и Св. Методий“, всяка година УЧИМИ изпраща в тази школа двама ученици [5, 6], които предават впоследствие опита си на следващите поколения „УЧИМИци“. Възпитаниците на УЧИМИ се представят отлично в международни научни форуми за ученици като European Union Contest for Young Scientists (EUCYS), EuroMath, Intel ISEF, EXPO SCIENCES INTERNATIONAL и др. Повече информация за дейността на УЧИМИ до 2015 г. може да се намери в [7] и [8]. През 2017 г. се появи нов момент в работата на УЧИМИ. В международната конференция CompSysTech'17, организирана от престижната в областта на информатиката и информационните технологии организация Association for Computing Machinery, N.Y., USA, и проведена на 23 – 24 юни 2017 г. в Русенски университет, подадоха статии възпитаници на УЧИМИ, без да издават с нищо, че са ученици. Става дума за статията *Cyber Threat Hunting Through the Use of an Isolation Forest* на Димитър Карев и съавтори и за статията *Intelligent Planting* на Иван Иванов и Василен Цветков. Общо за конференцията са постъпили 107 статии с автори от 13 страни. Рецензенти са били експерти от 29 страни, като всяка статия е била рецензирана от трима независими рецензенти. До докладване и включване в трудовете на конференцията са допуснати 44 статии. Сред тях са и статиите на нашите ученици. Нещо повече, Програмният комитет на тази конференция по традиция определя няколко „Best papers“ (най-добри статии) според съдържанието им и според това как са били представени по време на конференцията. Били са изтъкнати 12 такива статии. Сред тях отново са статиите на нашите ученици! Тази и друга информация за CompSysTech'17 може да се намери на адрес <https://portalparts.acm.org/3140000/3134302/fm/frontmatter.pdf?ip=77.70.64.172>.

Сред създадените от СМБ през този период нови възможности за изява на международно равнище ще отбележим появата през 1997 г. на „младежката“ Балканиада по математика – с участници до 15,5 годишна възраст. Инициативата за нея от българска страна е на проф. Иван Тонов. През 2003 г. в България се проведе и първата Международна олимпиада по лингвистика. Основни нейни инициатори са Илияна Раева и Иван Держански. През 2012 г. България се присъедини към международното състезание по информатика и компютърна грамотност „Бобър“ (заслуга на Емил Келеведжиев). През 2017 г. СМБ бе партньор на инициаторите на първата Европейска младежка олимпиада по информатика, която се проведе в София (Красимир Манев, Бисерка Йовчева, Алексей Христов и Елена Маринова). Без преувеличение може да се твърди, че СМБ има сериозен принос за създаването в България на подходяща среда и атмосфера, която не само позволява на младите хора да открият и демонстрират талантите си и способностите си, но и постоянно ги подтиква да ги развиват. Част от състоянието на тази среда през 2007 година, нещо като моментна снимка, може да се намери на адрес http://www.math.bas.bg/talents/index_bg.htm. Тази електронната страница и нейното съдържание бяха разработени по договор между СМБ и Министерството на външните работи (Проект 07 – 01– 024 от Работ-

ната програма за 2007 г. на Комуникационната стратегия на Република България за Европейския съюз).

Високото равнище на извънкласните дейности се дължи, преди всичко, на българските учители, на участието на висококвалифицирани учени в работата с учителите и учениците, на желанието на самите ученици да постигат по-добри резултати. За поощряване на учителите с най-добри постижения в откриването и развитието на способностите на младите хора в областта на математиката и информатиката, СМБ и Международна фондация „Св. Кирил и Св. Методий“ учредиха през 1994 г. специална награда. Тя се дава всяка година на учители, чийто ученици имат отличия от национални и международни прояви.

Едновременно с казаното по-горе е редно да отбележим, че равнището на образованието в страната (не само по математика) през този период се понижи силно. През 1995 г. според известното изследване TIMSS, България се нареждаше на 8-о място по постижения в изучаването на математиката от седмокласниците и на 11-о място по постиженията на осмукласниците сред 41 страни [29]. През следващото десетилетие това се промени силно в отрицателна посока. На проведеното през 2012 г. международно оценяване на знанията на 15-годишните ученици, известно под името PISA, нашите ученици се нареждат далеч под средните постижения – на 46-о място от общо 65 страни [18, с. 19]. Те отстъпват по знанията си на учениците от всички останали страни от Европейския съюз. На последно място сме и в сравнение със съседните нам страни. Това оценяване беше фокусирано върху математическата грамотност /компетентност/, разбирана не само като умение за формално опериране с числа и други математически понятия и обекти, а и като способност за използване на знанията в житейски ситуации, като предпоставка за пълноценна професионална реализация в живота, като солидна основа за формиране на активно и отговорно гражданско поведение и съзнание. Резултатите на българските ученици в изследването PISA, макар и леко подобрени в сравнение с предишното измерване през 2009 г., отново показаха, че в образователната ни система има съществени и трайни недостатъци. Цели 20% от българските ученици са под първото (и най-ниско стъпало) на шестстепенната „стълбица“ за оценка. Особено тревожен е фактът, че сред учениците от всички страни, участвали в измерването, само 8% попадат в тази категория. Следователно, процентът на учениците с пренебрежима математическа грамотност у нас е два и половина пъти по-висок от този в другите страни. В другия край на стълбицата положението е не по-малко тревожно. Само 0.7% от нашите ученици са в най-високото (шесто) равнище на математическа грамотност. Средният процент тук за всички участвали страни е 3.3%, т.е. почти четири и половина пъти над резултата за България. Значи, дори и в сегмента „силни ученици“, независимо от впечатляващите и многогодишни успехи в различните математически състезания (български и международни), образователната ни система изостава значително от постиженията на другите страни. В областта на природонаучната грамотност положението е сходно. Резултатите на 14.4% от нашите ученици са под най-ниското стъпало (при 4.8 % средно за всички страни). Едва 0.3% от учениците ни попадат в шесто равнище (при средно 1.2% за всички страни). Тези резултати показват, че перспективата пред България в глобалното съревнование между страните не е оптимистична. Твърде голяма част от нашите ученици не са подготвени за успешна реализация в живота. Знанията и уменията на тези ученици са под приетия общообразователен минимум.

Професионалната им реализация е под въпрос и те ще разчитат на социални помощи. Причините, довели до това неблагоприятно положение са много и „са около нас“ от доста време. Многобройните реформи в образователната система, насочени към подобряване на нормативната база и „оптимизиране“ на учебното съдържание и програми не промениха съществено състоянието на нещата. За ангажираните с проблемите на образованието отдавна е ясно, че са необходими промени в същината на учебния процес, който отдавна вече не съответства нито на съвременното развитие на света, нито на нуждите на дигиталното поколение. Извън училището действат мощни и привлекателни информационни канали (радио, телевизия, интернет) със значителен образователен потенциал, който обаче не се използва достатъчно. Голям образователен заряд има в компютърните игри и в социалните мрежи. На преден план днес отново, при това с още по-голяма сила, изниква въпросът

Как да повишим интереса на учениците към ученето?

Редно е да си дадем сметка, че насила може само да се вземе. Насила знание не може да се даде. Ако ученикът не иска да учи, никакви административни реформи не могат да помогнат и няма да го задържат в училище. Следователно целта следва да бъде промяна в нагласите към ученето. Преобладаващият днес стил на преподаване, при който учениците са пасивни слушатели, следва да отстъпи място на стил на „разучаване“ на проблема или явлението, при което целият клас участва в дискусиата, провежда експерименти, поставя въпроси, издига хипотези, събира и представя аргументи за една или друга теза и достига самостоятелно до „откриване“ на фактите и взаимовръзките между тях. Придобитите по този начин знания са по-дълбоко вкоренени в съзнанието на учениците и са по-функционални, могат да бъдат използвани за решаване на житейски задачи. Точно такъв вид умения се измерват при оценяването PISA. Този стил на образование вече е добре разпространен във високоразвитите страни, където е известен под името „Inquiry Based Education“. У нас този стил стана известен под името „Изследователски подход в образованието“ и се разпространява по линия на няколко европейски проекта. СМБ играе важна роля в това разпространяване. Във всяка от Пролетните конференции след 2009 г. изследователският подход присъства под формата на доклад, семинар, дискусия, квалификационен курс с учители. Днешното поколение ученици и учители е облагодетелствано по отношение на изследователския подход, защото има достъп до достатъчно мощни изчислителни системи и ресурси, които позволяват математиката в значителна степен да се изучава чрез експерименти с помощта на софтуерни системи като GEOGEBRA, GEONEXT, LOGO, ELICA, CABRI и др. Радостно е, че България вече разполага със забележителен ресурс от софтуерни образователни среди, които могат успешно да се използват за такива цели. Много от тях са събрани във *Виртуалния училищен кабинет по математика (cabinet.bg)*. Този кабинет е достъпен за използване чрез интернет „по всяко време и отвсякъде“ и покрива немалка част от изучавания в училище материал. Най-голяма заслуга за неговото създаване и развитие има секцията *Образование по математика и информатика* на ИМИ-БАН с ръководител проф. Тони Чехларова, но на заглавната страница на кабинета заслужено стои и логото на СМБ. Непосредствена задача пред цялата колегия, обединена в СМБ, е постоянното обогатяване на този кабинет както с нови образователни среди, така и с дидактически подходи и идеи за използването на тези

среди. И в двете направления (създаване на нови среди и развитие на дидактически подходи) има огромно поле за творчество и изява. Използването на споменатите по-горе софтуерни системи позволява към кръга от задачи, разглеждани в училищното образование, да се добави голямо множество от нови задачи, включително и такива, свързани с практиката [11, 19, 12]. Това би повишило интереса към изучаване на математиката и информационните технологии. Понятието „математическа грамотност“ в наше време придоби нов смисъл. То включва и уменията да се използват математическите знания и съвременните изчислителни системи и устройства за решаване на конкретни математически задачи, възникващи в практиката. За да се развият учениците в това направление, по инициатива на СМБ през 2014 г. бе разработено, изпробвано и внедрено едно състезание от нов тип, което бе наречено „VIVA Математика с компютър“. То е за ученици от трети до дванадесети клас и се провежда „онлайн“ (по интернет), като всеки участник сам избира мястото и начина за влизане в мрежата. В един и същ ден и час, всеки предварително регистрирал се участник в състезанието получава достъп в течение на 60 минути до *Работен лист*, който съдържа 10 задачи за съответния клас. Това е времето, в което участникът работи върху задачите и изпраща (по интернет) решенията до организаторите на състезанието. Задачите са с избираем или свободен отговор, като свободният отговор е число, което участникът записва в зададен формат в определено за целта поле на *Работния лист*. При решаването на задачите всеки участник може да ползва каквито пожелае помощни средства и източници на информация (компютър, интернет, софтуерни системи, книги, и т.н.) – така, както това става при решаване на конкретен проблем в ежедневието. Голяма част от задачите са придружени от файл на системата GEOGEBRA, който подпомага изследването и решаването на поставената задача. Целта на състезанието е да повиши математическата грамотност в отбелязания по-горе смисъл и да поощри използването на съвременните информационни и комуникационни технологии, както при изучаването и усвояването на математическите факти и явления, така и при решаването на задачи с практическа насоченост. Състезанието подпомага също и развитието на алгоритмичното мислене, което е в основата на изграждането на висок професионализъм в програмирането и в развитието и използването на съвременните информационни технологии. Повече информация за състезанието може да се намери на платформата, чрез която то се провежда на адрес <http://vivacognita.org>.

120 години е солидна възраст за всяка обществена организация. В развитието си СМБ е преминал през много и твърде различни по характер периоди, но никога не е отстъпвал от своята мисия – да служи на народа и страната си като повишава равнището на образованието и науката и предоставя на младите хора възможност да развият и покажат способностите си. Изминатият път и постигнато през годините поражда оптимизъм, че и в бъдеще организацията ще отговаря адекватно на нуждите на съвременното и ще е опора и упование за българското общество.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] D. J. ALBERS, G. L. ALEXANDERSON. Constance Reid, International Mathematical Congresses. An illustrated history 1893–1986, Springer-Verlag.

- [2] В. СГУРЕВ, Хр. БЕЛОЕВ. (съставители и научни редактори) Българското техническо дружество в архивните документи, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, Издателски център на Русенски университет „Ангел Кънчев“, 2015 г., частично достъпна на <http://www.baspress.com/book.php?l=b&id=1171>
- [3] Г. НИКОЛОВ. Дейността на Физико-математическото дружество в София. Юбилеен сборник на Физико-математическото дружество в София по случай 40-годишния му юбилей, София, 1939 г., Печатница Хр. Г. Данов № 44/1939, 69–76.
- [4] К. ГОРЧЕВ. Живот, отдаден на професията учител по математика. Казанлък, Хеликон, 2007.
- [5] O. MUSHKAROV, N. DIMITROVA, E. SENDOVA. Math Research at School Age. In: Meeting in Mathematics (Eds V. Georgiev et al.), 6th chapter Sofia, 2008, 81–93.
- [6] O. MUSHKAROV, A. RANGACHEV, E. SENDOVA. Entering the world of mathematics research at school age. *Math. and Education in Math.*, **38** (2009), 90–102.
- [7] П. КЕНДЕРОВ, О. МУШКАРОВ. Десет години Ученически институт по математика и информатика. *Математика и математическо образование*, **39** (2010), 7–18.
- [8] П. КЕНДЕРОВ, О. МУШКАРОВ, Б. ПАРАКОЗОВА. Петнадесет години Ученически институт по математика и информатика. *Математика и математическо образование*, **44** (2015), 41–53.
- [9] K. RAMSKOV. The Danish Mathematical Society through 125 Years. *Historia Mathematica*, **27** (2000), 223–242 doi:10.1006/hmat.2000.2283, available online at <http://www.idealibrary.com>.
- [10] П. КЕНДЕРОВ, Д. СЕРАФИМОВ, П. ДИМИТРОВА. Международни олимпиади по математика. София, Народна просвета, 1981.
- [11] P. S. KENDEROV, T. K. SNEHLAROVA. Extending the class of mathematical problems solvable in school. *Serdica J. Computing*, **9** (2015), 191–206.
- [12] P. KENDEROV, T. SNEHLAROVA, E. SENDOVA. A mathematical theme of the month—A web-based platform for developing multiple key competences in exploratory style. *Mathematics Today*, **51**, No 6 (2015), 305–309.
- [13] Л. ИЛИЕВ. Математиката в Народна република България 1944 – 1984 г. Издание на Единен център по математика и механика и Съюз на математиците в България. София, Печатна база на Творчески фонд на СНРБ, 1984.
- [14] Л. ИЛИЕВ. С поглед напред. Доклад, представен на официалното честване на 90-годишнината на СМБ в Националния дворец на културата, София, 1988 г., издаден като брошура от СМБ.
- [15] P. KENDEROV, N. MANEVA. (Eds) International Olympiad in Informatics, Sofia, 1989 http://www.math.bas.bg/talents/en/inf/International_Olimpiad_in_Informatics.pdf.
- [16] П. ИВАНОВ, А. НИКОЛОВ. История на СМБ (под общата редакция на проф. д-р Спас Манолов), Издадено от Съюз на математиците в България. София, Печатна база на Творчески фонд на СНРБ, 1983.
- [17] П. ИВАНОВ, Ал. НИКОЛОВ. Осемдесет години Физико-математическо дружество в България. *Обучението по математика*, (1978), 40–47.
- [18] <https://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-I.pdf>.
- [19] P. S. KENDEROV. Powering Knowledge Versus Pouring Facts. ICME-13 Monographs, Invited Lectures from the 13th International Congress on Mathematical Education (Eds G. Kaiser, H. Forgasz, M. Graven, A. Kuzniak, E. Simmt, B. Xu) Springer, 2018, 289–306, open access at <https://doi.org/10.1007/978-3-319-72170-5>.
- [20] P. S. KENDEROV. Bulgaria – Birthplace of International Competitions in Informatics for School Students. *IT Star Newsletter*, **5**, No 3 (2007), <http://nl.starbus.org/>.

- [21] P. S. KENDEROV. Three Decades of International Informatics Competitions: How did IOI Start. *Olympiads in Informatics*, **11** (2017), 3–10, Special Issue with selected papers of the International Conference joint with the XXIX International Olympiad in Informatics, Tehran, Iran, 28 July – 4 August, 2017.
- [22] Н. Попова, С. Манолюв, П. Бърнев, Г. Геров, Б. Димитров, Л. Давидов, П. Петров. Години на растеж (по случай 90 години обществена организация на математиците в България. СМБ, София, Печатна база на СНРБ, 1988.
- [23] Протоколна книга на Физико-математическо дружество (за периода 02.02.1905 – 13.11.1936 г.), достъпна на адрес http://www.math.bas.bg/~smb/prot_kniga_1905_1936/.
- [24] С. Додунеков. Съюзът на математиците в България – достоен наследник на Българското физико-математическо дружество. *Математика и информатика*, № 6 (2008), 14–19.
- [25] С. Додунеков. Доклад в аулата на Софийския университет по случай 110-годишнината от основаването на Българското физико-математическо дружество в България, 2008, <http://www.trioiskar.com/gsk/g62-2008.pdf>.
- [26] С. Н. Лафчиев. Странички из историята и дейността на Физико-математическото дружество по случай 40-годишнината от създаването му. Юбилеен сборник на Физико-математическото дружество в София по случай 40-годишния му юбилей, 1939, София, Печатница Хр. Г. Данов № 44/1939, 3–20, (достъпна също чрез Музей „Математиката и информатиката в България“ на адрес <http://mmib.math.bas.bg/wp-content/uploads/11111f-Lafchiev.pdf>
- [27] С. Манолюв. Първата обществена организация на математиците в България – Раждане и начални стъпки. София, СМБ, 1988.
- [28] Наместо програма. Устав на Физико-математическото дружество в София. *Списание на ФМД*, кн. 1, (1904), 1–4.
- [29] <https://timssandpirls.bc.edu/timss1995i/TIMSSPDF/P2HiLite.pdf>
- [30] Ч. Лозанов. 100 години Съюз на математиците в България. *Математика и математическо образование*, **27** (1998), 5–7.
- [31] Ч. Лозанов. 100 години Съюз на математиците в България. *Математика и информатика*, № 6 (1998), 3–8.
- [32] Юбилеен сборник на Физико-математическото дружество в София по случай 40-годишния му юбилей, 1939, София, Печатница Хр. Г. Данов № 44/1939.

Петър Кендеров
 Институт по математика и информатика
 Българска академия на науките
 ул. „Акад. Георги Бончев“ бл. 8
 1113 София, България
 e-mail: kenderovp@cc.bas.bg

120 YEARS OF THE SOCIETAL ORGANIZATION OF MATHEMATICIANS IN BULGARIA

Petar Kenderov

Characteristic moments and activities are presented from different periods of the 120-year life of the social organization of mathematicians in Bulgaria.